

Efekty produkcyjno-ekonomiczne gospodarstw ekologicznych zajmujących się produkcją żywca wołowego

Anna Szumiec, Anna Borecka, Elżbieta Sowula-Skrzyńska

*Instytut Zootechniki, Państwowy Instytut Badawczy, Zakład Systemów i Środowiska Produkcji,
32-083 Balice k.Krakowa*

Produkcja organiczna przyczynia się do uzyskania surowca wysokiej jakości przy zachowaniu warunków sprzyjających środowisku. Jednak poprzez to, że nie stosuje się tu środków chemii rolnej i weterynaryjnej, jest zdecydowanie bardziej pracochłonna i mniej wydajna, przy osiąganych niższych dochodach od tych w gospodarstwach z produkcją konwencjonalną (MRiRW, 2016). Według wydawanego przez IJHARS najnowszego dostępnego raportu o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce – liczba producentów ekologicznych na dzień 31 grudnia 2016 r. wyniosła 23,4 tys. i wzrosła w stosunku do 2015 r. o 1,6% (Raport o stanie ..., 2017). Najwięcej było ich w województwach: warmińsko-mazurskim (17,8%), podlaskim (14,8%) oraz zachodniopomorskim (11,5%) i stanowili ponad 44% liczby wszystkich producentów ekologicznych w Polsce. W 2016 r. ogólna liczba gospodarstw ekologicznych utrzymywała się na poziomie 22,4 tys. i było to o 0,71% więcej niż w roku 2015. Łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (UR) w 2016 r. wyniosła 536,6 tys. i była niższa o 7,6% w stosunku do 2015. Z kolei, w 2014 r. (w którym prowadzono badania opisane w dalszej części artykułu) stwierdzono na podstawie raportu, że według stanu na dzień 31 grudnia liczba producentów ekologicznych w Polsce wyniosła 25,4 tys. i zmniejszyła się w stosunku do 2013 r. o 6,1%. Najwięcej było ich w województwach: warmińsko-mazurskim (16,7%), zachodniopomorskim (14%) oraz podlaskim (13,6%) i stanowili 44,3% liczby wszystkich producentów ekologicznych w Polsce (Raport o stanie ..., 2015).

Gospodarstwa ekologiczne, aby mogły się rozwijać, powinny posiadać odpowiedni poziom efektywności ekonomicznej, którą można

zmierzyć dochodem, zapewniającym pokrycie kosztów własnych czynników produkcji, tj. ziemi, pracy i kapitału (Ziętara, 2012). Według Brodzińskiej (2014), w okresie naszego uczestnictwa w strukturach Unii Europejskiej rolnictwo ekologiczne w Polsce podążało w dobrym kierunku jedynie dzięki możliwości uzyskiwania dopłat, co w konsekwencji jednak nie pociągnęło za sobą wzrostu towarowości produkcji.

Celem niniejszej pracy była ocena sytuacji produkcyjno-ekonomicznej w analizowanych gospodarstwach.

Materiał i metody

Materiał empiryczny do badań stanowiły dane z własnych badań ankietowych z 30 indywidualnych certyfikowanych gospodarstw ekologicznych utrzymujących bydło mięsne. Prowadzono je w 2015 r., a dane dotyczą roku 2014. Na podstawie uzyskanych informacji przeprowadzono produkcyjno-ekonomiczną analizę gospodarstw, które w tym celu podzielono na 3 grupy (oznaczone w dalszej części – I, II, III grupa) w zależności od ilości utrzymywanych w nich krów mięsnych i wyprodukowanego żywca wołowego. Region objęty badaniami to Polska północno-wschodnia (woj. podlaskie). Wyniki przedstawiono w tabelach w postaci średnich arytmetycznych dla każdej z grup, ale nie mogą one mieć przełożenia na wszystkie gospodarstwa ekologiczne w Polsce, a być jedynie interesującym materiałem poznawczym. W badaniach posłużono się techniką wywiadu bezpośredniego, a jako narzędzie wykorzystano kwestionariusze specjalnie opracowane na potrzeby badań w wersji papierowej i elektronicznej. Intensywność produkcji zmierzono wielkością kosztów (zł) bezpośrednich i całko-

witych poniesionych na 1 ha UR, a efektywność kosztów wartością produkcji uzyskaną na 1 tys. zł poniesionych kosztów. Za pomocą wskaźników produktywności ziemi (tj. wartość produkcji w zł/1 ha UR) i produktywności nakładów pracy (tj. wartość produkcji w zł/1 AWU), a także dochodowości (tj. wartość dochodu z gospodarstwa w zł/1 ha UR) określono efektywność czynników produkcji gospodarstw. Analizowano udział dopłat w dochodzie z gospodarstwa (%). Obliczono podstawowe mierniki efektywności ekonomicznej zgodnie z metodyką przyjętą przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej-PIB w Warszawie (Augustyńska-Grzymek i in., 2000; Skarżyńska, 2009).

Wyniki i ich omówienie

Wielkość badanych gospodarstw wahała się od 20,27 ha UR (I grupa) do 49,13 ha UR (III grupa) (tab. 1), natomiast zasoby pracy kształtowały się na poziomie od 1,63 AWU (I grupa) do 1,3 AWU (III grupa). Zasoby ziemi w poszczególnych grupach gospodarstw wykazywały znaczne różnice. Podmioty w III grupie (największa produkcja żywca) były ponad dwukrotnie większe obszarem od gospodarstw z I i II grupy. Najmniejsze gospodarstwa (I grupa), tj. o powierzchni 20,27 ha UR dysponowały największymi zasobami pracy w przeliczeniu na jednostkę ziemi, tj. 8,04

AWU/100 ha UR (tab. 1). Gospodarstwa największe (III grupa), o powierzchni 49,13 ha UR posiadały najniższe zasoby pracy – 2,65 AWU/100 ha UR. Niskie zasoby pracy w gospodarstwach III grupy i wysoki udział upraw pastewnych w UR (na poziomie ponad 83%) najbardziej predysponowały je do chowu zwierząt trawożernych (w tym wypadku bydła) (tab. 2).

Według badań Orłowskiej (2018), prowadzonych w oparciu o dane z gospodarstw ekologicznych z polskiego FADN, podmioty utrzymujące zwierzęta trawożerne ponosiły najniższe w stosunku do innych typów gospodarstw nakłady pracy na 100 ha UR (tj. 4,6 AWU), podczas gdy te z uprawami trwałymi, utrzymujące krowy mleczne i mieszane odpowiednio: 7 AWU; 8,20 AWU; 8,10 AWU. Z kolei, według Nachtman i Puchalskiej (2016) nakłady pracy poniesione na 100 ha w poszczególnych typach rolniczych gospodarstw w 2014 r. wahały się od około 1,6 do prawie 2,0 jednostki przeliczeniowej pracy (AWU), przy czym najwyższe poniesiono w gospodarstwach z uprawami trwałymi a najniższe w utrzymujących zwierzęta trawożerne. Wskaźnik powierzchni UR przypadających na 1 pełnozatrudnionego (AWU) (za pomocą którego przedstawiono relację ziemia-praca) wahał się od 12,44 ha/1 pełnoz. (I grupa) do 37,79 ha /1 pełnoz. (II grupa) i rósł wraz z wielkością obszarową gospodarstw.

Tabela 1. Charakterystyka analizowanych gospodarstw
Table 1. Characteristics of the analyzed farms

Wyszczególnienie (wartości średnie na 1 gosp.) Specification (average values per farm)	I	II	III
	7,71 szt. krów mięs./ 32,78 dt żywca 7.71 head of beef cows/32.78 dt of livestock	11,99 szt. krów mięs./ 59,57 dt żywca 11.99 head of beef cows/59.57 dt of livestock	25,27 szt. krów mięs./ 121,52 dt żywca 25.27 head of beef cows/121.52 dt of livestock
Powierzchnia (ha/gosp.) – Area (ha/farm)	20,27	24,11	49,13
Ilość wyprod. żywca (kg/gosp.) The amount of livest. prod. (kg/farm)	3278,13	5957,07	12151,50
DJP razem/gosp. – U together/farm	17,19	26,29	51,61
DJP krowy/gosp. – LU cows/farm	7,71	11,99	25,27
DJP razem/1 ha UR – LU together/ha UAA	0,84	1,09	1,04
DJP krowy/1 ha UR – LU cows/ha UAA	0,38	0,50	0,51
Zasoby pracy (AWU/100 ha UR) Labor resources (AWU/100 ha UAA)	8,04	6,64	2,65

Źródło: badania własne – Source: own study

Tabela 2. Udział upraw w UR w analizowanych gospodarstwach
 Table 2. Share of crops in UAA in analyzed farms

Wyszczególnienie (wartości średnie na 1 gosp.) Specification (average values per farm)	I 7,71 szt. krów mięs./ 32,78 dt żywca 7.71 head of beef cows/ 32.78 dt of livestock	II 11,99 szt. krów mięs./ 59,57 dt żywca 11.99 head of beef cows/ 59.57 dt of livestock	III 25,27 szt. krów mięs./ 121,52 dt żywca 25.27 head of beef cows/ 121.52 dt of livestock
Zboża (ha/%) Cereals (ha/%)	2,20/10,85	2,88/11,94	7,70/15,67
Strączkowe na ziarno (ha/%) Legumes for grain (ha/%)	1,85/9,13	1,45/6,01	0,23/0,47
Ziemniaki (ha/%) Potatoes (ha/%)	0,15/0,74	0,75/3,11	0,07/0,14
Pastewne (ha/%) Fodder crops (ha/%)	15,94/78,64	17,06/70,76	41,13/83,72
Pozostałe (ha/%) Others (ha/%)	0,13/0,64	1,97/8,18	–
Razem (ha/%) Together (ha/%)	20,27/100,00	24,11/100,00	49,13/100,00

Źródło: badania własne – Source: own study

Uprawy rolnicze w analizowanych gospodarstwach zajmowały od 11,21 ha (I grupa) do 44,12 ha (III grupa), trwale użytki zielone (TUZ) od 4,95 ha (III grupa) do 8,78 ha (I grupa), natomiast sady i uprawy warzywne stanowiły od 0,06 ha (III grupa) do 0,77 ha (II grupa). Według raportu o stanie rolnictwa ekologicznego w 2014 r. w całym województwie podlaskim było 40,8% gospodarstw posiadających 10–20 ha i 18,5% gospodarstw o powierzchni 20–50 ha, natomiast łączna powierzchnia ekologicznych UR w Polsce wynosiła 669,9 tys. ha, z czego najwięcej było ich w województwach: zachodniopomorskim – 129,5 tys. ha, warmińsko-mazurskim – 116,2 tys. ha, podlaskim – 63,5 tys. ha, co stanowiło odpowiednio: 19,34, 17,34 oraz 9,48% wszystkich ekologicznych UR (Raport o stanie ..., 2015).

Analizowane gospodarstwa z wszystkich grup były nastawione głównie na uprawę roślin pastewnych, obejmującą obszar od 15,94 ha (I grupa) do ponad 41 ha (III grupa) i były zdominowane przez TUZ i trawy na GO. Uprawa zbóż i strączkowych na ziarno praktycznie nie przekraczała 8 ha, ich udział w strukturze UR wyniósł od 7,93% (I grupa) do blisko 20% (III grupa) i stanowiły one główną bazę paszową dla utrzymywanych zwierząt (tab. 2).

W badanych gospodarstwach utrzymywano

od 17,19 DJP zwierząt (I grupa), w tym 7,71 DJP krów do ponad 51 DJP zwierząt (III grupa), w tym ponad 25 DJP krów i na 1 ha UR przypadało od 0,84 DJP (I grupa) do 1,09 DJP (II grupa) (tab. 1). Według obowiązujących norm dopuszczalna maksymalna obsada zwierząt w gospodarstwie wynosi 2 DJP/ha użytków rolnych (1 duża jednostka przeliczeniowa to 500 kg żywej wagi zwierząt), wówczas ilość azotu zawarta w nawozach naturalnych nie przekroczy 170 kg/ha/rok. Rolnicy w swoich gospodarstwach utrzymywali głównie mieszańce Limousine – 53%, ponadto Limousine (LM) – 25% i SM (simental mięsny) – 22%. Produkowano od 32,78 dt (I grupa) do blisko 122 dt żywca (III grupa) (tab. 1).

Gospodarstwa I grupy były kontrolowane głównie przez Ekogwarancję PTRE Sp. z o.o. (40,91%), natomiast gospodarstwa II i III grupy przede wszystkim przez Biocert Małopolska Sp. z o.o. (odpowiednio ponad 46 i 37%). Według raportu o stanie rolnictwa ekologicznego liczba producentów ekologicznych kontrolowanych w całej Polsce przez Ekogwarancję w 2014 r. wyniosła 6,4 tys., tj. 11,36% gospodarstw było przez nią kontrolowanych i województwo podlaskie zajmowało IV miejsce wśród pozostałych województw w Polsce. Biocert Małopolska kontrolowało natomiast 3,3 tys. podmiotów, z czego po-

nad 36% w województwie podlaskim (I miejsce) (Raport o stanie..., 2015). Badane gospodarstwa grupy II posiadały wszystkie certyfikaty, natomiast w pozostałych grupach certyfikatem legitymowało się od 87,50% (III grupa) do 95,45% podmiotów (I grupa). W gospodarstwach pracowali członkowie rodzin, tj. od 1,30 (III grupa) do 1,63 (I grupa) osoby pełnozatrudnionej, a poza nimi od 0,13 (I grupa) do 0,60 (II grupa) osoby. Żywnienie w analizowanych gospodarstwach odbywało się głównie w oparciu o pasze własne, m.in.: sruć zbożową (jęczmień, owies, pszenżyto, żyto), siano, słomę, zielonkę, okopowe, mleko, sianokiszonkę. Dokonywano zakupu dodatków mineralno-witaminowych a także soli lizawki. W 67% gospodarstw utrzymywano krowy i bydło opasowe w oborach wolnostanowiskowych ze ściółką, a w 33% w oborach uwięziowych ze ściółką. W nieco ponad 55% gospodarstw zwierzęta mogły korzystać z pastwiska, a w blisko 45% gospodarstw z okólnika. Obornik przechowywano na płycie gnojowej lub w betonowych zbiornikach przez okres około 6 miesięcy. Praktycznie wszyscy rolnicy wyrażali swoje niezadowolenie, że są zmuszeni sprzedawać wyprodukowany żywiec jako konwencjonalny, również na podobne aspekty zwrócili w swoich badaniach uwagę Niewęglowski i Jabłonka (2014), a także Pawlewicz i Gotkiewicz (2012). Wyprodukowany w gospodarstwach żywiec w 100% sprzedawano (wszystkie grupy) i głównymi jego odbiorcami były zakłady mięsne – od 58,96% (II grupa) do 80,10% (III grupa). Koszty bezpośrednie produkcji żywca wołowego były zdominowane głównie przez koszty pasz (własne + zakup), które stanowiły od 86,13% (I grupa) do ponad 92% (III grupa) kosztów pośrednich. Pasze z zakupu stanowiły od 3,40% (I grupa) do blisko 12% (III grupa) ogólnych kosztów pasz i ich udział był niższy od udziału kosztów pasz własnych, odpowiednio o 93,2 p.p. (I grupa) do 76,34 p.p. (III grupa) (tab. 3).

Wśród kosztów pasz własnych z produktów towarowych na szczególną uwagę zasługują koszty pasz treściwych stanowiące od prawie 37% (II grupa) do ponad 81% (III grupa) oraz koszty mleka krowiego – od ponad 18% (III grupa) do blisko 62% (II grupa). W przypadku kosztów pasz

własnych z produktów nietowarowych można wyróżnić koszty kiszonki i sianokiszonki stanowiące od 39,53% (II grupa) do 47,75% (I grupa) oraz koszty zielonki – od 31,63% (I grupa) do 34,82% (II grupa). W analizowanych podmiotach koszt bezpośredni wyprodukowania 1 kg żywca ekologicznego wahał się od 5,60 zł/kg (III grupa) do 7,99 zł/kg (I grupa), natomiast koszt całkowity kształtował się na poziomie od 10,28 zł/kg (III grupa) do ponad 14 zł/kg (I grupa) (tab. 3). Dominującym składnikiem kosztów pośrednich był koszt paliw stanowiący od 28,94% (II grupa) do blisko 32% (III grupa) oraz koszt amortyzacji maszyn, urządzeń i budynków – od 19,33% (III grupa) do 25,93% (II grupa), natomiast koszt zaangażowania obcych czynników produkcji wynosił od 0,86 (I grupa) do 5,12 (III grupa) wartości kosztów ogółem, co przekładało się na to, że analizowane gospodarstwa w minimalnym stopniu korzystały z obcych czynników wytwórczych. Proces produkcji w gospodarstwie rolniczym wymaga współdziałania n.in. czynników ziemi i pracy (Rychlik, 1983). Intensywność produkcji mierzona kosztami bezpośrednimi na 1 ha UR wynosiła od 1291,94 zł (I grupa) do 1586,68 zł (II grupa), a różnice pomiędzy poszczególnymi grupami były na poziomie 22,81% (pomiędzy II a I grupą) i 14,62% (pomiędzy II a III grupą). Intensywność produkcji mierzona kosztami całkowitymi na 1 ha UR wahała się od 2356,99 zł (I grupa) do 2892,19 zł (II grupa) i była wyższa o 22,71% (pomiędzy II a I grupą) i o 13,76% (pomiędzy II a III grupą) (tab. 3). Według Nachtman i Puchalskiej (2016), intensywność produkcji w 2014 r. mierzona wartością kosztów ogółem w przeliczeniu na 1 ha UR (warunkuje produktywność ziemi) wahała się od 1800 zł (typ gospodarstwa z uprawami polowymi i zwierzętami trawożernymi) do około 3000 zł (gospodarstwa z uprawami ogrodniczymi, trwałymi, z utrzymaniem krów mlecznych, trzody chlewnej, drobiu i gospodarstwa mieszane).

Podobne badania prowadziła Orłowska (2018) i wykazała, że najmniej intensywną produkcją w stosunku do innych podmiotów (mierzona kosztami ogółem na 1 ha UR) charakteryzowały się gospodarstwa największe obszarowo utrzymujące zwierzęta trawożerne, w których koszty ogółem poniesione na 1 ha UR wynosiły 1784,74 zł.

Tabela 3. Koszty w analizowanych gospodarstwach
 Table 3. Costs in the analyzed farms

Wyszczególnienie (wartości średnie na 1 gosp.) Specification (average values per farm)	I 7,71 szt. krów mięs./ 32,78 dt żywca 7.71 head of beef cows/32.78 dt of livestock	II 11,99 szt. krów mięs./ 59,57 dt żywca 11.99 head of beef cows/59.57 dt of livestock	III 25,27 szt. krów mięs./ 121,52 dt żywca 25.27 head of beef cows/121.52 dt of livestock
Koszty bezpośrednie (zł/gosp.) Direct costs (PLN/farm)	26187,55	38254,92	68009,53
Koszty bezpośrednie (zł/1 kg żywca) Direct costs (PLN/1 kg of livestock)	7,99	6,42	5,60
Koszty bezpośrednie (zł/1 ha UR) Direct costs (PLN/1 ha UR)	1291,94	1586,68	1384,28
Koszty pasz (zł/gosp.) Feed costs (PLN/farm)	22554,05	33943,50	62574,53
Koszty pasz/Koszty bezpośrednie (%) Feed costs/Direct costs (%)	86,13	88,73	92,01
Koszty całkowite (zł/gosp.) Total costs (PLN/farm)	47776,30	69730,62	124903,70
Koszty całkowite (zł/1 kg żywca) Total costs (PLN/1 kg of livestock)	14,57	11,71	10,28
Koszty całkowite (zł/1 ha UR) Total costs (PLN/1 ha of UR)	2356,99	2892,19	2542,31
Koszty całkowite (zł/1 tys. zł prod.) Total costs (PLN/1 thous. PLN of prod.)	1718,36	1294,33	1076,46
Koszty pasz/Koszty całkowite (%) Feed costs/Total costs (%)	47,21	48,68	50,10
Koszty pasz własnych (zł/gosp.) Own feed costs (PLN/farm)	21785,30	31575,63	55169,54
Koszty pasz własnych/ Koszty pasz (%) Own feed costs/Feed costs (%)	96,60	93,02	88,17
Koszty pasz z zakupu (zł/gosp.) Purchased feed costs (PLN/farm)	768,75	2367,86	7405,00
Koszty pasz z zakupu/ Koszty pasz (%) Purchased feed cost/Feed costs (%)	3,40	6,98	11,83

Źródło: badania własne – Source: own study

W przeprowadzonych przeze mnie badaniach koszty wytworzenia produkcji – bez dopłat (mierzone kosztami ogółem na 1 tys. zł produkcji) przekraczały wartość produkcji o odpowiednio: 76,5 i 718,37 zł i wahały się od 1076,5 zł (III grupa) do 1718,37 zł (I grupa), czyli gospodarstwa te wykazały się bardzo niską efektywnością i odnotowano straty z produkcji. Podobnie stwierdziła Orłowska (2018) wykazując, że koszty przekroczyły wartość produkcji i wyniosły 1213,75 zł. Były one najwyższe w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawożerne. Efekty

produkcyjne w analizowanych gospodarstwach zostały przedstawione m.in. poprzez produktywność ziemi i produktywność pracy. Wyniki produkcyjne wyrażone wartością produkcji ogółem na 1 ha UR wahały się od 1371,65 zł (I grupa) do 2361,72 zł (III grupa), a na podstawie przeprowadzonych badań Orłowska (2018) wykazała, że wynosiły one 1473,17 zł/ha UR i były najniższe w gospodarstwach ze zwierzętami trawożernymi. Produktywność pracy (mierzona wartością produkcji przypadającą na 1 osobę pełnozatrudnioną) wynosiła w badanych podmiotach od 17,06

tys. zł/AWU (I grupa) do 89,25 tys. zł/AWU (III grupa), natomiast Orłowska (20018) w swoich badaniach stwierdziła, że była ona na poziomie 31,82 tys. zł/AWU i najniższa również w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta trawozerne. Efekty gospodarowania natomiast wykazano za pomocą efektywności kosztów, liczonej jako wartość uzyskanej produkcji ogółem na 100 zł poniesionych kosztów ogółem. Wyniosła ona od 58,20 zł (I grupa) do blisko 93 zł (III grupa). Ogólnie produkcja była nieopłacalna, ponieważ koszty ogółem były wyższe od uzyskanej produkcji ogółem.

Największe straty produkcyjne wystąpiły w gospodarstwach I grupy, ponieważ w efekcie poniesienia 100 zł kosztów ogółem uzyskano tylko 58,20 zł wartości produkcji ogółem, a najmniejsze w gospodarstwach III grupy, w których ponosząc 100 zł kosztów ogółem uzyskano 92,89 zł wartości produkcji ogółem. Przyczyny można dopatrywać się w tym, że surowiec (żywiec wołowy) produkowany w ekologicznych gospodarstwach był zbywany przez rolników po cenie

surowca konwencjonalnego. Nadwyżka bezpośrednia (tab. 4) w gospodarstwach wahała się od 308,03 zł/krowę (I grupa) do 4226,87 zł/krowę (III grupa), co w przeliczeniu na 1 kg żywca dało odpowiednio od 0,46 zł/kg (I grupa) do 3,9 zł/kg (III grupa). Wartość nadwyżki bezpośredniej pomniejszona o koszty pośrednie rzeczywiste (tj. koszty ogólnogospodarcze, podatki), koszty pośrednie szacunkowe (tj. amortyzacja) i koszty pośrednie rzeczywiste (tj. koszty czynników zewnętrznych) nie stanowiła dochodu z działalności bez dopłat w żadnej z trzech grup gospodarstw. Odnotowano stratę wynoszącą od 0,73 zł/kg (III grupa) do 6,09 zł/kg żywca (I grupa).

Zysk z produkcji żywca ekologicznego w analizowanych gospodarstwach uzyskano dopiero po uwzględnieniu dopłat i wahał się on od 4,6 zł/kg (II grupa) do 7,16 zł/kg (I grupa). Dochód z zarządzania w gospodarstwie jest miarą jego sprawności i jeśli przyjmuje wartości ujemne oznacza to, że nie pokrył kosztów nieopłaconych własnych czynników produkcji: pracy, ziemi i kapitału (Ziętara, 2014).

Tabela 4. Mierniki efektywności ekonomicznej analizowanych gospodarstw
Table 4. Measures of economic effectiveness of the analyzed farms

Wyszczególnienie (wartości średnie na 1 gosp.) <i>Specification</i> (average values per farm)	I 7,71 szt. krów mięs./ 32,78 dt żywca <i>7.71 head of beef cows/32.78 dt of livestock</i>	II 11,99 szt. krów mięs./ 59,57 dt żywca <i>11.99 head of beef cows/59.57 dt of livestock</i>	III 25,27 szt. krów mięs./ 121,52 dt żywca <i>25.27 head of beef cows/121.52 dt of livestock</i>
Wartość produkcji (bez dopłat) (zł/gosp.) <i>Production value (without subs.) (PLN/farm)</i>	27803,34	53873,89	116031,27
Wartość produkcji (bez dopłat) (zł/1 ha UR) <i>Production value (without subs.) (PLN/1 ha of UAA)</i>	1371,65	2234,50	2361,72
Wartość produkcji (bez dopłat) (zł/1 os. pełnozatrudnioną) <i>Production value (without subs.) (PLN/1 full-time employee)</i>	17057,26	33671,18	89254,82
Wartość produkcji (z dopłatami) (zł/gosp.) <i>Production value (with subs.) (PLN/farm)</i>	71242,65	97146,60	209264,34
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat (zł/gosp.) <i>Direct surplus without subs. (PLN/farm)</i>	1615,79	15618,97	48021,73
Wartość dodana brutto z działalności (zł/gosp.) <i>Gross value added from operations (PLN/farm)</i>	-14304,09	-6261,01	8525,90
Wartość dodana netto z działalności (zł/gosp.) <i>Net value added from activity (PLN/farm)</i>	-19560,34	-14421,73	-2474,10

Efektywność produkcji żywca wołowego w gospodarstwach ekologicznych

Dochód z działalności bez dopłat (zł/gosp.) <i>Income from activity without subsidies (PLN/farm)</i>	-19972,96	-15856,72	-8872,43
Dochód z działalności (zł/gosp.) <i>Income from operations (PLN/farm)</i>	23466,35	27415,99	84360,64
Dochód z działalności (zł/1 os. pełnozatrudnioną) <i>Income from activity (PLN/1 full-time-employee)</i>	14396,53	17134,99	64892,80
Dochód z działalności (zł/ha UR) <i>Income from operations (PLN/ha of UR)</i>	1157,69	1137,12	1717,09
Współczynnik opłacalności (bez dopłat) (%) <i>Cost-effectiveness ratio (without subs.) (%)</i>	58,19	77,26	92,90
Współczynnik opłacalności (z dopłatami) (%) <i>Cost-effectiveness ratio (with subsidies) (%)</i>	149,12	139,32	167,54

Źródło: badania własne – *Source: own study*

Najwyższy dochód (tab. 4) odnotowano w największych obszarowo gospodarstwach (84,3 tys. zł – III grupa), przy jednoczesnych najniższych zasobach pracy – 0,026 AWU i był ponad 3,5-krotnie wyższy od uzyskanego w najmniejszych gospodarstwach (I grupa). Jednocześnie był on w znacznym stopniu uzależniony od wsparcia z zewnątrz, tzn. poprzez uzyskane dopłaty, których udział w dochodzie kształtował się na poziomie od 110,52% (III grupa) do 185,11% (I grupa), a więc część z nich przeznaczono na pokrycie strat w gospodarstwie (finansowały od 10,52% w III grupie do ponad 85% w I grupie wartości kosztów produkcji).

Dochód z gospodarstw na osobę pełnozatrudnioną wahał się w granicach od 14,4 tys. zł (I grupa) do 64,9 tys. zł (III grupa). W I i II grupie badanych gospodarstw dochód na osobę pełnozatrudnioną nie przekraczał płacy minimalnej brutto w gospodarce narodowej, tj. 20,1 tys. zł (www.wynagrodzenia.pl/gus_placa_minimalna.php), podczas gdy w III grupie gospodarstw przekraczał ją 3,22-krotnie.

Dochód z działalności/ha UR wahał się w granicach od 1137,12 zł (II grupa) do 1717,09 zł (III grupa) i w gospodarstwach III grupy stwierdzono ponad 1,5-krotny wzrost wypracowanego dochodu z 1 ha UR w stosunku do grupy II.

Tabela 5. Wykorzystanie otrzymanych dopłat przez gospodarstwa
Table 5. Use of subsidies received by farms

Wyszczególnienie (wartości średnie na 1 gosp.) <i>Specification (average values per farm)</i>	I 7,71 szt. krów mięs./ 32,78 dt żywca <i>7.71 head f beef cows/32.78 dt of livestock</i>	II 11,99 szt. krów mięs./ 59,57 dt żywca <i>11.99 head f beef cows/59.57 dt of livestock</i>	III 25,27 szt. krów mięs./ 121,52 dt żywca <i>25.27 head f beef cows/121.52 dt of livestock</i>
Wykorzystanie otrzymanych dopłat w gospodarstwach (%) <i>Use of subs. received on farms (%)</i>	100,00	100,00	100,00
Unowocześnień i rozbudowa gospodarstwa (%) <i>Modernization and extension of the farm (%)</i>	25,64	19,58	5,51
Kredyt – spłata (%) – <i>Loan – repayment (%)</i>	1,44	13,21	23,89
Zakup (%) – <i>Purchase (%)</i>	58,14/100,00	41,72/100,00	47,46/100,00
– ziemia – <i>land (%)</i>	–	30,06	–
– zwierzęta – <i>animals (%)</i>	7,86	–	–

– park maszynowy i wyposażenie techniczne (%) – <i>machinery and technical equipment (%)</i>	59,75	19,77	64,04
– środki produkcji (%) – <i>means of production (%)</i>	32,39	50,17	35,96
Wydatki bieżące (%) – <i>Current expenditure (%)</i>	14,78	25,49	23,14

Źródło: badania własne – *Source: own study*

Dopłaty w analizowanych gospodarstwach były pozyskiwane głównie w ramach płatności obszarowych JPO (jednolita płatność obszarowa) i UPO (uzupełniająca płatność obszarowa), tj. od 49,10% (III grupa) do 54,45% (I grupa), a także pakietów rolno-środowiskowych – od 34,35% (I grupa) do 40,13% (II grupa). Otrzymane dopłaty (tab. 5) były przeznaczone w głównej mierze na zakupy w gospodarstwie – od 41,72% (II grupa) do ponad 58% (I grupa) oraz wydatki bieżące, wahając się od 14,78% (I grupa) do ponad 25% (II grupa). Dokonywano zakupu przede wszystkim maszyn i wyposażenia gospodarstwa, co dało od 19,77% (II grupa) do ponad 64% (III grupa), a także środków produkcji, co stanowiło od 32,39% (I grupa) do 50,17% (II grupa).

Podsumowanie

Celem pracy była ocena sytuacji produkcyjno-ekonomicznej w gospodarstwach ekologicznych utrzymujących bydło mięsne. Większe obszarowo gospodarstwa z II grupy prowadziły bardziej intensywną produkcję (mierzoną kosztami bezpośrednimi i całkowitymi w przeliczeniu na ha UR) niż mniejsze z I grupy o około 23%. Największe straty produkcyjne odnotowano

w gospodarstwach I grupy, w których ponosząc 100 zł kosztów ogółem uzyskano tylko nieco ponad 58 zł wartości produkcji ogółem, a najmniejsze w gospodarstwach III grupy, gdzie ponosząc 100 zł kosztów ogółem uzyskano 92,89 zł wartości produkcji ogółem. Gospodarstwa III grupy o największej produktywności ziemi (2361,72 zł/ha UR) i pracy (89,25 tys. zł/AWU) charakteryzowały się najniższym udziałem dopłat w dochodzie. Analiza efektów ekonomicznych produkcji żywca wołowego wykazała, że dochód był w znacznym stopniu uzależniony od zewnętrznego wsparcia w postaci subsydiów i kształtował się na poziomie od 110,52% (III grupa) do 185,11% (I grupa), co oznacza, że ich część przeznaczono na pokrycie strat w gospodarstwie. Odnotowano stratę wynoszącą od 0,73 zł/kg żywca (III grupa) do 6,09 zł/kg (I grupa). Zysk z produkcji żywca ekologicznego w analizowanych gospodarstwach uzyskano dopiero po uwzględnieniu dopłat i wahał się on od 4,6 zł/kg (II grupa) do 7,16 zł/kg (I grupa). Wskaźniki opłacalności bez uwzględnienia dopłat kształtowały się na poziomie od 58,20% (I grupa) do 92,89% (III grupa), natomiast z subsydiami były wyższe odpowiednio o: 90,92 p.p. i 74,65 p.p.

Literatura

- Augustyńska-Grzymek I., Goraj L., Jarka S., Pokrzywa T., Skarzyńska A. (2000). Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej, zasady klasyfikacji gospodarstw rolniczych. FAPA, Warszawa.
- Brodzińska K. (2014). Rolnictwo ekologiczne – tendencje i kierunki zmian. Zesz. Nauk. SGGW Warszawa, Problemy Rolnictwa Światowego, t. 14, XXIX, 3: 27, 36.
- Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2016). Przewodnik po działaniu Rolnictwo Ekologiczne PROW 2014–2020. Wyd. Warszawa, ss. 1–30.
- Nachtman G., Puchalska M. (2016). Wyniki standardowe 2014 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne, uczestniczące w Polskim FADN. Cz. I. Wyniki standardowe; Cz. II. Analiza wyników standardowych. Wyd. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Niewęglowski M., Jabłonka R. (2014). Kanały dystrybucji surowców i produktów żywnościowych gospodarstw ekologicznych w regionie siedleckim. Roczn. SERiA. XVI, 2: 195–199.
- Orłowska M.J. (2018). Konkurencyjność polskich gospodarstw ekologicznych o różnych kierunkach produkcji

- w świetle danych FADN. Rocz. Nauk. SERiA. XX, 5: 146–153.
- Pawlewicz A., Gotkiewicz W. (2012). Kanały dystrybucji surowców żywnościowych z gospodarstw ekologicznych w woj. warmińsko-mazurskim. Logistyka, 4: 1168–1174.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2013–2014 (2015). Izabela Zdrojewska (red.), Wyd. GIJHARS, Warszawa, 80 ss.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2015–2016 (2017). Izabela Zdrojewska (red.), Wyd. GIJHARS, Warszawa, 103 ss.
- Rychlik T. (1983). Ekonomia rolnictwa. PWRiL, Warszawa, ss. 163–169.
- Skarżyńska A. (2009). Wyniki ekonomiczne wybranych produktów rolniczych w 2007 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Ziętara W. (2012). Pozycja konkurencyjna polskich gospodarstw rolnych w procesie integracji i globalizacji. J. Agribus. Rural Dev., 2, 24: 299–301.
- Ziętara W. (2014). Konkurencyjność polskich gospodarstw rolniczych. Rocz. Nauk. SERiA. XVI, 1: 257–262. www.wynagrodzenia.pl/gus_placa_minimalna.php

PRODUCTION AND ECONOMIC EFFECTS OF ECOLOGICAL FARMS INVOLVED IN THE PRODUCTION OF BEEF LIVESTOCK

Summary

The purpose of the work was to assess the production and economic situation in organic farms maintaining beef cattle. The holdings of the third group with the highest land productivity (ie 2361.72 PLN/ha UAA) and labor (ie 89.25 thousand PLN/AWU) were characterized by the lowest share of subsidies in income. The analysis of the economic effects of beef production showed that the income was largely dependent on external support in the form of subsidies. The profit from the production of organic livestock in the analyzed farms was obtained only after taking into account the subsidies and ranged from PLN 4.6/kg (second group) to PLN 7.16/kg (first group). Profitability ratios excluding subsidies ranged from 58.20% (first group) to 92.89% (third group), while subsidies were higher by 90.92 p.p. and 74.65 p.p.

Key words: organic farms, beef livestock, production and economic effects

fot. B. Borys